

Morawski, Zbigniew

"Filozofia polska wieków średnich", Ryszard Palacz, Warszawa 1980 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 71/3, 637

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Książka zaopatrzona jest w indeksy osobowy i geograficzny oraz zawiera mapkę posiadłości klasztoru.

K. S.

Ryszard Pałac, *Filozofia polska wieków średnich*, seria „Omega”, Wiedza Powszechna, Warszawa 1980, s. 255.

Książka traktuje o stanie filozofii polskiej XV w. na Uniwersytecie Krakowskim. Otwiera ją treściwy zarys początków Uniwersytetu i organizacji nauczania. Dalej następuje przegląd orientacji doktrynalnych, oraz problematyki metodologicznej, logiki, etyki i psychologii, stanowisk kręgów uniwersyteckich wobec problemów społeczno-politycznych Kościoła i państwa, dziejów filozofii przyrody i sytuacji nauk ścisłych.

Od reaktywowania Uniwersytetu na początku XV w. filozofia krakowska pozostaje pod przemożnym wpływem nominalizmu Ockhama i Buridana; uprawia się więc konstruktywną krytykę myśli scholastycznej, zwłaszcza od chwili upadku konkurencyjnego Uniwersytetu Praskiego. Zainteresowania filozofii nominalistycznej doprowadziły do rozwoju metodologii nauk i logiki z pewnym uszczerbkiem w metafizyce. Główne cechy postawy intelektualnej środowiska krakowskiego — krytyka arystotelesowskiego dziedzictwa, uznanie roli doświadczenia i obserwacji, roli rozumu ludzkiego w procesie poznania — wydały owoc w postaci dorobku Mikołaja Kopernika.

Na tle innych uniwersytetów średniowiecznej Europy Akademia Krakowska wyróżnia się dorobkiem w sferze ścisłej i przyrodniczej, pozostaje jednak w tyle pod względem recepcji humanizmu. W środowisku krakowskim rozwija się on poza Uniwersytetem. Humanizm pozostaje w opozycji do uczelni, na którą w drugiej połowie XV w. wkracza scholastyka. I teologia bierze górę nad filozofią.

Z. M.

Anna Boczkowska, *Triumf Luni i Wenus. Pasja Hieronima Boscha*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1980, s. 192.

Mimo iż w malarstwie Hieronima Boscha widzi się zazwyczaj projekcję chorej wyobraźni i ponurych obsesji, możliwa i sensowna okazuje się próba interpretacji tego wielkiego malarza w języku jego epoki. A. Boczkowska przeprowadza ją w oparciu o symbolikę piętnastowiecznego mistycyzmu *devotionis modernae*, używaną w kręgu szkoły Bractwa Wspólnego Życia w 's Hertogenbosch, rodzinnym mieście artysty, a znaną przede wszystkim z komparacji, zawartych w dziełach Jana Ruysbroeka. Symbolika literatury mistycznej jest spokrewniona z symboliką alchemiczną i astrologiczną — w omawianych przez autorkę dziełach Boscha — w „Godach w Kanie Galilejskiej” i na tryptyku „Ogród rozkoszy ziemskich” reprezentują ją ciągle powracające motywy kraba, fontanny, Słońca i Księżycy, hermafrodyty, homunkulusów, zamkniętych w szklanych kolbach itp. przekonywująco wyjaśniane przez A. Boczkowską w oparciu o bogaty materiał ilustracyjny — ikonograficzny i literacki. Niekiedy pojawiają się też symbole magiczne (motyw jaja, czy kamienia z otworem), nawiązujące do archetypowych przejawów magii płodności.

Przy okazji warto zauważyć, że autorka zbyt ambitnie wyznaczyła granice kulturowe, w których chce umiejscowić Boscha. Poszukiwanie źródeł układów ikonograficznych Boscha, owych „archetypów”, jak czas i przestrzeń długie i sze-